

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Допускається до захисту:

Завідувач кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки

назва кафедри

професор Т.В. Сокольська

підпис, вчене звання, ініціали, прізвище

«20» листопада 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Виконала: Рубленко Анатолій Михайлович

прізвище, ім'я, по батькові,

підпис

Керівник: доцент Поліщук Світлана Петрівна

вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

підпис

Рецензент професор Гринчук Юлія Сергіївна

вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові,

підпис

Я, Рубленко Анатолій Михайлович, засвідчую, що кваліфікаційну роботу виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

АНОТАЦІЯ

Рубленко Анатолій Михайлович «Механізм управління економічним розвитком територіальних громад».

В роботі обґрунтовано теоретико-методичні засади механізму управління економічним розвитком територіальних громад та розроблено практичні рекомендації до їх функціонування в економічному забезпеченні розвитку регіону.

Виявлено проблематику становлення територіальної громади та зміну її сутності і ролі в економічному просторі регіону та держави в умовах децентралізації. Обґрунтовано, що громади є окремими одиницями економічного простору, формують склад регіону, цілеорієнтовані на власну економічну спроможність, підвищення якості та рівня життя населення. Узагальнено сукупність ознак до визначення сутності ТГ (територіальна, політична, інтеграційна, соціально-психологічна, історико-культурна, фіскальна, майнова, екологічна) за різними науковими підходами.

Доведено, що комплексний підхід до формування громади є найбільш розширеним. Обґрунтовано, що громада відповідно до факторів впливу і напрямів відповідальності, ознак та функцій є гарантом інтересів усіх зацікавлених сторін – населення, бізнес-середовища, громади в цілому та забезпечує регіональний розвиток.

Запропоновано методичний підхід до оцінювання економічного забезпечення територіальної громади. Визначено три напрями оцінювання: оцінювання фінансової стійкості місцевих бюджетів; оцінювання ефективності формування фінансових потоків; оцінювання впливу діяльності бізнесу на розвиток ТГ в економічному розвитку регіону, враховуючи вплив соціально відповідального бізнесу на розвиток ТГ і вплив бізнесу та інвестицій на розвиток регіону.

Практична значущість результатів дослідження полягає у виявленні й ризиків та викликів, які стоять перед ТГ: економічні втрати, міграція, втрати для населення (втрата житла, робочих місць), екологічні втрати, розроблено стабілізаційні дії для подальшого функціонування ТГ за такими напрямками: забезпечення власної життєздатності для регіонів, які знаходяться в тилу, шляхом інтеграції та співпраці всіх суб'єктів громади; формування умов у громадах для релокованих підприємств, надання житла та місць працевлаштування внутрішньо переміщеним особам.

Розроблено інструментарій комплексного оцінювання економічного розвитку територіальної громади, який включає фінансову стійкість місцевих бюджетів, ефективність формування фінансових потоків, вплив бізнесу на розвиток ТГ в економічному розвитку регіону та запропоновано концептуальну модель удосконалення розвитку територіальних громад України.

Кваліфікаційна робота магістра містить 104 сторінок, 6 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел із 70 найменувань, 1 додаток.

Ключові слова: територіальна громада, економічний розвиток, механізм управління, місцевий бюджет, бізнес.

ANNOTATION

Rublenko Anatoly Mykhailovych «Mechanism of managing the economic development of territorial communities».

The paper substantiates the theoretical and methodological principles of the mechanism of managing the economic development of territorial communities and develops practical recommendations for their operation in the economic support of the development of the region.

The problems of the formation of the territorial community and the change of its essence and role in the economic space of the region and the state in the conditions of decentralization are revealed. It is substantiated that communities are separate units of the economic space, form the composition of the region, are goal-oriented on their own economic capacity, and increase the quality and standard of living of the population. The set of signs for determining the essence of TG (territorial, political, integration, social-psychological, historical-cultural, fiscal, property, ecological) according to various scientific approaches is summarized.

It has been proven that the comprehensive approach to community formation is the most extensive. It is substantiated that the community is a guarantor of the interests of all interested parties - the population, business environment, community as a whole and ensures regional development.

A methodical approach to the assessment of the economic support of the territorial community is proposed. Three areas of assessment are defined: assessment of financial sustainability of local budgets; evaluation of the effectiveness of the formation of financial flows; assessment of the impact of business activities on the development of TG in the economic development of the region, taking into account the impact of socially responsible business on the development of TG and the impact of business and investments on the development of the region.

The practical significance of the research results lies in the identification of risks and challenges facing the TG: economic losses, migration, losses for the population (loss of housing, jobs), ecological losses, stabilization actions have been developed for the further functioning of the TG in the following directions: ensuring its own viability for the regions that are in the rear, through the integration and cooperation of all subjects of the community; formation of conditions in communities for relocated enterprises and support of entrepreneurship in the territory; providing housing and employment to internally displaced persons.

A toolkit for comprehensive assessment of the economic development of a territorial community has been developed, which includes the financial stability of local budgets, the effectiveness of the formation of financial flows, the impact of business on the development of TG in the economic development of the region, and a conceptual model for improving the development of territorial communities of Ukraine has been proposed.

The master's thesis contains 104 pages, 6 tables, 5 figures, a list of used sources of 70 names, 1 appendix.

Keywords: territorial community, economic development, management mechanism, local budget, business.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	9
1.1. Теоретичні складові механізму розвитку територіальних громад.....	9
1.2. Організаційно-економічні складові механізму розвитку територіальних громад України	18
1.3. Фінансово-економічні складові механізму управління розвитком територіальних громад	25
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	37
2.1. Аналіз фінансово-економічного забезпечення територіальних громад України.....	37
2.2. Аналіз впливу бюджетного потенціалу на економічний розвиток територіальних громад.....	47
2.3. Оцінювання чинників впливу на економічне зростання територіальних громад	58
Висновки до розділу 2.....	69
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	71
3.1. Формування концептуальних основ управління економічним розвитком територіальних громад	71
3.2. Удосконалення складових механізму управління економічним розвитком територіальних громад	81
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	105

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. *Децентралізація*: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring> (дата звернення: 02.07.2023).
2. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: монографія / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2001. С. 47–57.
3. Молодожен Ю. Б. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України. *Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету*. 2006. № 2. С. 347–352.
4. Васильчук Н. О., Перепелюкова О. В. Сучасні тренди донорської допомоги в Україні в контексті розвитку об'єднаних територіальних громад. *Бізнес Інформ. Економіка. Регіональна економіка*. 2017. № 11. С. 107–111.
5. Is CSR the panacea for SMEs? A study of socially responsible SMEs during economic crisis / S. Magrizzos, E. Apospori, M. Carrigan, R. Jones. *European Management Journal*. 2021. Vol. 39. No. 2. P. 291–303.
6. Мороз О. Ю. Територіальна громада: сутність, становлення і сучасні українські реалії. *Демократичне врядування*: електрон. наук. проф. вид. 2008. Вип. 2. URL: http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008_2/fail/Moroz.pdf (дата звернення: 24.12.2022).
7. Кампо В. Деякі проблеми становлення і розвитку місцевого самоврядування. *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. 1993. Вип. 1, 2. С. 68–73.
8. Руда Н. І. Формування соціального статусу територіального колективу в період переходу до ринкових відносин. *Правова система України: теорія і практика*: зб. матеріалів доп. наук.-практ. конф. Київ, 1993. С. 203.
9. Руда Н. І. Територіальна громада – суб'єкт конституційно-правових відносин: теоретичний та історичний аспекти. *Правова держава*: щорічник наук. пр. Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2001. Вип. 12. С. 236.
10. Баймуратов М. О. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування України. *Муниципальне право України*: підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. Київ, 2001. С. 122–123.
11. Бондарук Т. Г. Місьцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні: монографія. Київ: Експрес, 2009. 608 с.
12. Чиж В. І., Сахно Т. А. Взаємозв'язок розвитку об'єднаних територіальних громад з розвитком регіону. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2019. Вип. 52. С. 47–55.*
13. Кушнірецька О. В. Моніторинг соціально-економічного розвитку ОТГ: організаційно-методичне забезпечення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 5 (133). С. 70–82.
14. Трусова Н. В., Колокольчикова І. В., Полегенька М. А. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад: внутрішня інтеграція та фінансова спроможність. *Ефективна економіка*. 2022. Вип. 2. URL:

<http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/5938> (дата звернення: 31.07.2023).

15. Соколова А., Тошнюк А., Мартинюк М. Особливості та завдання механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Економічна наука*. 2022. С. 197–201.

16. Коломицева О. В., Кулик Ю. С. Особливості міжрегіональної взаємодії в контексті реалізації міжнародних проектів: монографія. *Global Partnership for Local Sustainable Development: Modern Trends and Best Practices* / ed. by L. O. Petkova, O. Yu. Berezina, Andrzej Kryński. Czestochowa, 2018. P. 129–138.

17. Сахно Т. А., Чиж В. І. Принципи та критерії організаційної структури об'єднаної територіальної громади. *Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку: регіональні особливості та світові тенденції*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. студентів та молодих вчених, (м. Івано-Франківськ, 23 жовт. 2019 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2019. С. 113–115.

18. Сахно Т. А. Економічне забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад. *Бізнес Інформ*. Харків, 2020. Вип. 1. С. 135–142.

19. Бюджетний кодекс України. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 27.06.2023).

20. Шишко О. В. Модель оцінки фінансової спроможності бюджетів місцевого самоврядування. *Бюджетна політика*. 2008. Вип. 1 (42). С. 46–55.

21. Пріхно І. М. Фінансове забезпечення сталого розвитку територіальних громад в Україні. *Забезпечення сталого розвитку України в контексті глобального партнерства*: монографія / за заг. ред. Л. О. Петкової, О. Ю. Березіної, І. Г. Гончаренко. Черкаси: ЧДТУ, 2019. С. 194–206. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/1237> (дата звернення: 27.05.2023).

22. Popadynets N. Forming the territorial communities' local budgets in Ukraine under decentralization: Current condition and management tasks. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*. 2021. Vol. 14 (Special Issue – Serial № 29). P. 201–208. DOI: 10.22094/joie.2020.677868.

23. Податковий кодекс України. *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 02.08.2023).

24. Заблодська І. В., Серебряк К. І., Белоусова Л. І. Декартова система координат як інструмент позиціонування об'єднаних територіальних громад України. *Часопис економічних реформ*. 2020. № 4 (40). С. 30–37.

25. Ідентифікація та позиціонування об'єднаних територіальних громад: методичний інструментарій / В. А. Устименко, І. В. Заблодська, С. О. Бурбело та ін. *Економіка та право*. 2019. № 1. С. 44–50.

26. Сахно Т. А. Економічне забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад. *Бізнес Інформ*. Харків, 2020. Вип. 1. С. 135–142.

27. Про вдосконалення податкового законодавства на період воєнного стану: Закон України / Верховна Рада України. 2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/220869.html> (дата звернення: 01.08.2023).

28. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень: проєкт Закону від 02.06.2021 р. № 5600 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 29.05.2023).

29. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України»: Закон України від 15.03.2022 р. № 2134-IX. *Бюджетний кодекс України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 01.06.2023).

30. Про центральні органи виконавчої влади та Про правовий режим воєнного стану щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану: Закон про внесення змін до Законів України від 13.03.2022 р. № 7153. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=73902 (дата звернення: 11.05.2023).

31. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Децентралізація. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654> (дата звернення: 12.08.2023).

32. Забезпечення ефективності фінансування розвитку регіонів та громад в умовах децентралізації влади: аналіт. записка / Нац. ін-т стратег. дослідж. Груд. 2018 р. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/1_Zapiska-Shevchenko-finregionov-pogodzhena-6746d.pdf (дата звернення: 22.11.2023).

33. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / Н. В. Васильєва та ін. Київ, 2017. 119 с.

34. Positioning of the amalgamated territorial communities of Ukraine through the sustainable development in the conditions of military actions / I. Budnikevich, O. Kolomytseva, Yu. Rohozian et al. *Problemy ekorozwoju –problems of sustainable development*. 2021. Vol. 16 (1). P. 103–112. URL: <https://ekorozwoj.pollub.pl/index.php/number-1612021/positioning-of-the-amalgamated-territorial-communities-of-ukraine-through-the-sustainable-development-in-the-conditions-of-military-actions/Scopus> (Last accessed: 27.05.2023).

35. Interregional partnership as a background for the sustainable development: European facet / I. Zabłodska, K. Sieriebriak, O. Kolomytseva et al. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. Vol. 8. URL: <http://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/805/800> (Last accessed: 07.09.2023).

36. Статистичний збірник «Бюджет України». *Міністерство фінансів України*: веб-сайт. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (дата звернення: 04.08.2023 р.).

37. Негода В. Місцеве самоврядування України стане взірцевим для Європи. Україна обов'язково втілить всі завдання децентралізації: доп. до круглого столу. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15186> (дата звернення: 09.07.2023).

38. Бондарук Т., Бондарук І., Дубина М. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України. *Місцеві фінанси. Світ фінансів*. 2019. Вип. 2 (59).

39. Катасонова О. М. Актуальні проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів. *Економічний простір*. 2010. № 12. С. 114–118.

40. Економічна статистика. Регіональна статистика. *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.08.2023).

41. Місцеві бюджети. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 02.08.2023).

42. Місцеві фінанси: підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доповн. і перероб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.

43. Корбутяк А. Г., Сокровольська Н. Я. Фінансування повноважень органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2018. Вип. 11. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2018/104.pdf (дата звернення: 07.05.2023).

44. Нездоймиго О. Є. Особливості формування бюджету територіальної громади. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 443–449.

45. Інформує Департамент фінансів. *Черкаська обласна адміністрація*: веб-сайт. URL: <https://ck-oda.gov.ua/informuje-departament-finansiv/> (дата звернення: 29.07.2023).

46. Dawkins C. J. Regional development theory: Conceptual foundations, classic works, and recent developments. *Journal of Planning Literature*. 2003. P. 144–145.

47. Goodpaster K. E. Corporate conscience. *Handbook of Spirituality and Business*. 2011. P. 342–348.

48. Is CSR the panacea for SMEs? A study of socially responsible SMEs during economic crisis / S. Magrizos, E. Apospori, M. Carrigan, R. Jones. *European Management Journal*. 2021. Vol. 39. No. 2. P. 291–303.

49. Проданова Л. В., Шерстюкова К. Ю. Соціальна відповідальність бізнесу. *Вісник ДонНУЕТ ім. М. І. Туган-Барановського. Серія: Економічні науки*. 2020. № 2. С. 49–60. DOI: 10.33274/2079-4819-2020-73-2-49-60.

50. Popadynets N. Balanced scorecard for implementing united territorial communities' social responsibility. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. Vol. 18. Iss. 2, P. 128–139. DOI: 10.21511/ppm.18(2).2020.12.

51. Chyzh V., Sakhno T. Corporate social responsibility in the development of territorial communities of Ukraine. *European Journal of Sustainable Development (EJSD)*. 2020. Vol. 9. No. 3. P. 39–50.

52. Амосов О. Ю., Ігнатенко О. С., Кузнєцов А. О. Територіальне управління. Харків: Магістр, 2011. 408 с.

53. Конституція України від 1996 р. № 30. Ст. 141 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%EA/96-%E2%F0> (дата звернення: 04.02.2023).

54. Kolomytseva O. Positioning of regions of Ukraine in competitive environment. *Proceedings of the 1st International Conference Contemporary Issues in Theory and Practice of Management: CITPM*, (Apr. 21–22, 2016). Czestochawa, Poland, 2016. P. 203–209.

55. Prikhno I., Sukach O. Periodization of budgetary reforms in Ukraine. *Almanahul SWorld: Int. periodic sci. j.* Moldova: Alecu Russo State University of Balti, 2020. No. 4. P. 144–148. URL: <https://www.sworld.com.ua/alsw/alsw-4.pdf> (Last accessed: 01.10.2023).

56. Conceptual foundations of evaluation and forecasting of innovative development of regions / K. Boiarynova, O. Popelo, S. Tulchynska et al. *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*. 2022. Vol. 30 (2). P. 164–174. DOI: <https://doi.org/10.3311/PPso.18530>.

57. Methods and techniques of motivation of subjects of regionaleconomy for innovative improvement / L. Prodanova, S. Sudomyr, V. Niziaieva et al. *International*

Journal of Scientific & Technology Research. 2020. Vol. 9. Iss. 03. P. 1196–1200. URL: <http://www.ijstr.org/final-print/mar2020/Methods-And-Techniques-Of-Motivation-Of-Subjects-Of-Regional-Economy-For-Innovative-Improvement.pdf> (Last accessed: 04.08.2023).

58. Проданова Л. В., Котляревський О. В. Мотиваційний механізм розвитку підприємницької діяльності в економіці України: монографія / Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: Видавець Пономаренко Р.В., 2019. 240 с.

59. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 лип. 2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.08.2023).

60. Індустріальний парк. *Vinikedia*. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA (дата звернення: 17.07.2023).

61. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустріальних парків в Україні: Закон України від 21.06.2022 р. № 2330-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 30.07.2023).

62. Про внесення зміни до статті 287 Митного кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустріальних парків в Україні: Закон України від 21.06.2022 р. № 2331-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 30.07.2023).

63. Індустріальні парки: досвід Прикарпаття, переваги і недоліки нових пілґ для учасників парків. *Суспільне України*. 2022.

64. Кисилевський Д. Індустріальні парки: який міжнародний досвід може застосувати Україна. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/1/675532/> (дата звернення: 05.07.2023).

65. Ляшенко В. І., Ляшенко А. Ю. Зарубіжний досвід надання митних пілґ підприємствам-учасникам індустріальних парків: висновки для України. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1 (55). С. 57–68.

66. Плахотнік О. О., Поліщук В. Ю. Зарубіжний досвід функціонування індустріальних парків. *Trends in the Development of Science and Practice: the XV Int. Sci. Conf. Madrid, Spain*. P. 97–99.

67. Румянцева Г. І. Світовий та вітчизняний досвід функціонування індустріальних парків за аутсорсинговою моделлю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2017. Вип. 23. Ч. 4. С. 113–122.

68. Кисилевський Д. Президент підписав закони про податкові тамитні стимули для індустріальних парків в Україні. 2022. URL: <https://porady.org.ua/prezydent-pidpysav-zakony-pro-podatkov-i-ta-mytni-stymuly-dlya-industrialnykh-parkiv-v-ukrayini> (дата звернення: 29.07.2023).

69. Український фонд стартапів запускає програму грантової підтримки проєктів подвійного призначення. *Ліга-Закон: веб-сайт*. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/news/211737_ukranskiy-fond-startapv-zapuska-programu-grantovo-pdtrimki-proktv-podvynogo-priznachennya (дата звернення: 01.08.2023).

70. Мінцифра презентувала платформу «Дія. Цифрова громада» для цифрових лідерів у регіонах / М-во та комітет цифрової трансформації України.

2022. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-prezentovala-diyatsifrova-gromada-dlya-tsifrovikh-lideriv-u-regionakh> (дата звернення: 07.05.2023). platformu-